

НОВА ГАЛУЗЕВА ОСВІТНЯ ДОКТРИНА СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ

Вступ. Філософське осмислення об'єкту — системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів — є обов'язковим етапом дослідження, яке базується на використанні методології системо-мислєдїяльнїсного пїдходу. Це дає змогу виявити головні аспекти кризи системи та намітити шляхи виходу з неї. Для навчальних систем такими аспектами є: антропологічний, оскільки сама сутність освіти полягає в становленні людини, що осмислює свою багатомірну ідентичність, та системно-цїльовий, пов'язаний із кардинальною зміною середовища, у якому здійснюється післядипломне професійне навчання інженерних кадрів.

Одне з ключових питань системи, що розглядається — визначення її доктрини у загальному сенсі.

Для освітньої системи доктрина визначає особливості цїльових і нормативних орієнтирів, цїннїсних пїдвалин, що утворюють основу освітніх моделей, діагнозу сучасного стану післядипломної освіти з точки зору відповідності її до розвитку соціально-економіко-екологічної ситуації.

Аналіз попередніх публікацій. Як показано в [1], доктрини сучасної освіти у філософському розумінні є втіленням ідей філософії нового Часу і Просвіти. Інституціонально вони сформувались ще у ХІХ столїтті і до цього часу складають основу національних загальноосвітніх і галузевих навчальних доктрин у країнах Європи. Їх провідним прїоритетом є орієнтація на науковість. Це проявляється, перш за все, в науковому обґрунтуванні власне процесу освіти, що вилилось у створенні дидактики, як загальної теорії навчання і множини практичних методик. Така установка перетворює навчальні заклади у різновидність раціонально організованого виробництва.

Природничо-науковий характер новоєвропейського світогляду обумовив однорідність освітнього простору, втілену в однотипність навчальних закладів, єдність педагогічних вимог, узагальненість прищеплюваних суб'єктам навчання знань та умінь. Принцип науковості інтерпретує навчання як вивчення основ науки, тому з освітнього простору майже повністю витїсняються поза наукові види знання. Своє логічне обґрунтування дух науковості отримав у трактуванні мети освіти: розвиток інтелекту, волї і почуттів — трьох інстанцій раціонального розуму (за І. Кантом).

Освітня доктрина, що з'явилась у другій половині ХХ столїття, дещо інакше визначає свої основні цїнності і прїоритети. Зусиллями теоретиків різних орієнтацій, від феноменології, прагматизму і екзистенціалїзму до неофрейдїзму, герменевтики і структуралїзму, конституюється парадигмальна цїлісність гуманїстичної педагогїки, яка розуміє особистість, як первїсно відкриту і самоактуалїзовану істоту.

Створена версія філософії існування [2] дозволила надати людській екзистенції позитивні виміри, а недоцїльне прагнення до активності розуміти як реалїзацію креативних начал особистості. Ведучим прїоритетом сучасної освіти стає саморозвиток особистості (суб'єкта навчання) у вільних формах діяльності [1]. У світлі структуралїстичного принципу «від логїки тотожності до логїки відмінності» наголос переноситься з універсальних рис особистості на риси специфічні, унікальні, самобутні. Гуссерлівське поняття «інтерсуб'єктивності» відкрило можливість для подолання екзистенційної самотності і соціальної відчуженості людини.

З точки зору постнеокласичного дискурсу, єдино можливою формою педагогічних взаємовідносин є відносини суб'єкт-суб'єктні. Замість принципів організації викладачем пїзнавальної діяльності суб'єкту навчання ставиться «діалог партнерів» спївтворчості, заснованих на емпатії та ідентифікації викладача і слухача-вихованця. Завдяки

фундаментальному поняттю феноменології «життєвий світ» провідною метою гуманістичної педагогіки стає актуалізація до предикативних смислів переживання суб'єктом навчання світу і своєї включеності в нього. При цьому подолання відчуженості людини від знань, норм і цінностей мислиться як злиття об'єктів індивідуального і культурно-історичного життя світів [1]. Освіта повинна відкрити смислову цілісність культурного поля, що, в свою чергу, вимагає знання мовних кодів, необхідних для розуміння культурних текстів.

Герменевтичні аспекти інженерної освіти особливо актуалізуються у зв'язку з тим, що інтерпретація необхідно включає креативний елемент, тобто виступає як актуалізація творчого процесу. Проте, в такій співтворчості потреби індивідуальної самореалізації, безумовно, вимагають зусиль «громадської справи», культурної та історичної спадкоємності. При навчанні інженерних кадрів це ще потрібно поєднати з глобальною відповідальністю фахівця перед собою і людством. Звідси витікає необхідність створення системи вибору в освіті та для освіти.

Як соціальний інститут, освітня система галузевого призначення і підпорядкування повинна орієнтуватись на множинність інтересів своїх суб'єктів. Це неминуче призводить до руйнування попереднього освітнього простору і виникнення на його місці «єдності без багатоманітності» і «багатоманітності без єдності» [3]. Внутрішнім конфліктом є положення навчальних закладів післядипломної освіти на ринку освітніх послуг, що редукує освіту до навчання, а навчання — до вузько спеціалізованої професійної підготовки. Ще більш негативним є відрив сучасної інженерної освіти від виховних вимірів під гаслом дотримання свобод особистостей, що часто веде до моральної деградації суб'єктів навчання.

Сучасні заклади післядипломного навчання перестали бути «школою дисципліни», а ще не стали «школою творчості» у прагненні подолати відчуждження слухачів від існуючої спадщини. Широке впровадження в освіту ігрових та модельних методів поглиблює проблему: ігрове ставлення до навчання ставить особистість в умовні відносини з життям, не дозволяючи їй досягти реальних онтологічних основ. Водночас, інженерна діяльність повинна базуватись саме на таких основах.

Існуючі публікації в галузі педагогіки [4; 5; 6], розглядаючи основні питання організації та змісту навчального процесу, як правило, не торкаються необхідних для доктрин узагальнень. Філософські праці [7; 8], надаючи головні орієнтири, не конкретизують положень сучасної освітньої доктрини і не визначають її положень для післядипломного професійного навчання інженерних кадрів.

Отже, визначення головних характеристик та формулювання нової доктрини для системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів є актуальним завданням.

Мета статті — визначення головних характеристик та формулювання освітньої доктрини для сучасної системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів.

Формування головних характеристик освітньої доктрини для системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів

Для досягнення мети на першому етапі визначаються головні характеристики доктрини, а на другому — виконуються її формулювання.

Визначення головних характеристик доцільно проводити за системними ознаками, виходячи з сучасного розуміння поняття системи [10], та призначення освітньої доктрини — задати тип топіки освітнього простору.

Як соціальна інституція, інженерна освітня система повинна орієнтуватись на множинність інтересів своїх суб'єктів, фундаменталізацію та енциклопедізацію їх підготовки [9]. Водночас, прагматична орієнтація призводить до руйнування попереднього освітнього простору і часто редукує освіту до навчання, а навчання — до вузькоспеціалізованої професійної підготовки. Звідси виникає потреба у зміні рівня визначення мети освіти. Він повинен відповідати рівню суспільства в цілому з врахуванням професійної (галузевої) орієнтації.

Як відомо [3], ідеали освіти пов'язані з іншою ідеєю — опануванням істини в процесі навчальної мислєдїяльності. Одне з головних завдань освіти — забезпечення свободи на істину.

Простір післядипломної інженерної освіти створює можливість оволодіння цією свободою,

а кожне місце в цьому просторі має свої свободи і їх потрібно здобувати, оскільки ними можна користуватись, тільки їх взявши та зробивши своїми.

Коли істина кимсь освоюється і він стає суб'єктом освіти, бере інформацію з доступного простору освіти по відношенню до чогось, то це пов'язується з ідеєю присвоєння. Тобто, однією із форм існування істини є форма власності [11]. Це змінює шляхи і метод досягнення мети.

Істину роблять спільними зусиллями для того, щоб проявити на рівні знань відносно власності. Таким чином, продукт освіти — знання і відповідна їм істина є особливою формою власності, знаннево-знаковим утворенням — промисловою власністю. Водночас, знання це не річ, яку можна потримати в руках, а те, що собою ж і визначається. Результат його освоєння і приватизації оформляється в «установці», тобто в стійкому інтендуванні. В такій якості носій знань стає творцем культурних зразків.

Звідси при підготовці інженерів, як творців промислової інтелектуальної власності, необхідно будувати процедури отримання знань, супутніх не тільки істині, але і власності. Останнє вимагає формування особливого інституціоналізму освітньої і соціальної систем.

Виходячи із завдань, що витікають з положень державної промислової політики і програми розвитку промисловості та враховуючи наявність розробок [12], можна визначити потрібні головні характеристики галузевої освітньої системи для промисловості:

- здатність до підготовки та перепідготовки кадрів необхідних професій і кваліфікацій, в тому числі — вищої, з інноваційним мисленням;
- достатні для виконання своєї ролі масштаби;
- орієнтація на творчість, випереджаючий характер знань і умінь;
- конкурентоздатність і саморозвиток;
- інтеграція у загальну систему (національну та міжнародну) освіти і науки.

За такими характеристиками можна синтезувати ознаки потрібної галузевої освітньої доктрини.

У таблиці 1 наведені ознаки існуючої та один із варіантів потрібної галузевих освітніх доктрин.

Ознаки існуючої доктрини визначені на основі узагальнення експертних оцінок (серед експертів — 5 докторів і 5 кандидатів наук) та аналізу сучасного стану професійної освіти у промисловості.

Таблиця 1

Головні ознаки галузевих освітніх доктрин

№ п/п	Найменування ознаки	Доктрини	
		Існуюча	Потрібна
1	Рівень визначення мети	Система галузевої освіти	Суспільство і промисловість
2	Сутність мети навчання	Здобуття освіти	Створення умов для творчої самореалізації особистості в середовищі процесів інноваційного розвитку суспільства та промисловості
3	Шляхи досягнення мети	Освоєння певної сукупності професійних знань та умінь	Освоєння методу безперервного випереджаючого пізнання, інноваційного творчого мислення і певної сукупності професійних знань та умінь
4	Метод досягнення мети	Вибір змісту навчального процесу	Формування нового інституціонального складу галузевої освітньої системи та вибір змісту навчального процесу
5	Інструментарій	Педагогічна система	Інституціональна система
6	Задіяні об'єкти	Викладачі і суб'єкти навчального процесу	Уклади, сфери діяльності, організаційні структури, інноваційні процеси, викладачі і суб'єкти навчального процесу
7	Зв'язки із суміжними галузями	Звужені, статичні	Розширені, динамічні, адаптивні

Зі співставлення ознак, можна встановити, що існуюча доктрина є застарілою і вимагає зміни та оптимізації своїх базових засад.

Виходячи з потрібних властивостей галузевої освітньої системи, базовою ідеєю — новою доктриною — можна визначити ідею випереджаючої підготовки творчих, інноваційно-мислячих програмно-орієнтованих команд фахівців у системі, здатній до самоорганізації та інтегрованої у відповідну науково-навчально-проектно-виробничу структуру.

Така доктрина відповідає принципу сумісності зі всіма ідеями, які утримуються в шарі ідеології системо-мислєдїяльнїсного комплексу. Обґрунтуванням цього є:

- внутрішня і зовнішня системна відповідність потребам інноваційного розвитку промисловості та суспільства, узгодженість з іншими доктринами;
- співмірність сучасним світовим тенденціям;
- історична та культурна вивіреність, в тому числі історичній природності;
- потенційна можливість розвитку з самообмеженнями на процес розвитку.

При цьому враховується, що сучасні інноваційні промислові підприємства-лідери працюють командами з використанням кластерів інноваційно-інвестиційних проектів [3].

Вказане інтегрується ідеями суб'єктної цінності та інноваційності. Нові знання при цьому повинні замінювати існуючі, формуючи нове обличчя освіти.

Освітня система за структурою поліантропних функцій подібна до систем, що призначені для інших сфер діяльності. Серед них правова система, яка базується на доктрині «право як поліс» [11], соціальні міждержавні утворення типу «Європейський дім» та інші.

На базі нової доктрини визначаються заходи з удосконалення системи післядипломної професійної освіти у промисловості [3].

Висновки. Доктрина системи післядипломного навчання інженерних кадрів задає структуру її основних характеристик.

Існуюча доктрина системи післядипломного навчання інженерних кадрів є застарілою і вимагає зміни своїх базових засад. Зміні підлягають рівень визначення та сутність мети, інституціоналізм, шляхи, методи, інструментарій та зв'язки системи з іншими утвореннями.

Рівень визначення мети діяльності системи повинен піднятися до рівня суспільних потреб, а інституціональні можливості — до рівня задоволення цих потреб. Шляхи, методи, інструментарій та зв'язки системи підлягають оптимізації.

Запропонована нова доктрина є сумісною з іншими доктринами інноваційного розвитку суспільства та загальнолюдськими цінностями.

Напрямки подальших досліджень. Визначені характеристики та наведене формулювання нової доктрини для системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів повинні бути конкретизовані положеннями для освітніх закладів різних рівнів акредитації.

Література:

1. Ковалевська О.В. Освітня парадигма сучасності очима філософа / О.В. Ковалевська, О.Г. Плахотнік // Матеріали 2-ї міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції [«Сучасні проблеми науки та освіти»], (27 червня-1 липня 2001), Керч. В 2-х частинах. Ч. 2. Харків. «Українська Асоціація жінки в науці та освіті». Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харківський інститут управління, 2001. — С. 21-22.
2. Штанько В.И. Философия и методология науки: учеб. пособие. / В.И. Штанько. — Х.:ХНУРЭ. — 2002. — 292 с.
3. Шандиба О.В. Методична система навчання технічних дисциплін генеральних конструкторів у післядипломній підготовці : дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / О.В. Шандиба. — Харків. — 2010. — 217 с.
4. Белогурова В.А. Научная организация учебного процесса: учеб. пособие / В.А. Белогурова. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ГЭОТАР Медиа. — 2010. — 511 с.
5. Методы обучения и организация учебного процесса в вузе: Сборник тезисов докладов II Всероссийской научно-методической конференции / Рязанский областной институт развития образования; Рязанский государственный радиотехнический университет. — Рязань. — 2011. — 476 с.
6. Модернизация структуры и содержания инженерного образования / Л. Гребнев, В. Кружалин, Е. Попова

- // Высшее образование в России: [научно-педагогический журнал]. — 2003. — № 4. — С. 46-56.
7. Розин В.М. Понятие и современные концепции техники / В.М. Розин. — М. — 2006. — 255 с.
  8. Попкова Н. В. Философия техносферы / Н.В. Попкова. — М. — 2008. — 344 с.
  9. Фундаменталізація професійної підготовки у вимірі європейського освітнього простору/ [М.Ф. Дмитриченко, О.К. Русановський, В.К. Сидоренко, Г.В. Терещук] // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: [зб. наук. праць УПА]. — Х. : УПА, 2005. — Вип. 9. — С. 7-13.
  10. Системно-процессное моделирование технических систем в cals-технологиях / [Н.Э. Тернюк, Ю.В. Дудукалов, В.В. Федченко, Н.Н. Гладка] // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии: [зб. наук. праць ХАІ]. — Х.: ХАІ, 2011. — № 49. — С. 124-134.
  11. Проскурнин В. А. Заметки к реформе правовой системы. Методологические предпосылки / В.А. Проскурнин. — Кентавр. — 1998. — № 20. — С. 33-42.
  12. Евтушенков В.П. Потенциал промышленной политики / В.П. Евтушенков. — М.: Академкнига. — 2009. — 447 с.

Запропоновані основні структурні характеристики нової освітньої доктрини системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів. Наведені ознаки галузевих освітніх доктрин. Синтезовані ознаки потрібної галузевої освітньої доктрини. Показано, що нова доктрина повинна відповідати принципам системності, узгодженості потреб і можливостей, структурної і параметричної оптимальності та глобальній випереджувальній конкурентоздатності. Виходячи із завдань, що витікають з положень державної промислової політики і програми розвитку промисловості, сформульована освітня доктрина для системи післядипломного професійного навчання інженерних кадрів.

Ключові слова: нова освітня доктрина, система, післядипломне професійне навчання, інженерні кадри, принципи комплексності та оптимальності.

Предложены основные структурные характеристики новой образовательной доктрины системы последипломного профессионального обучения инженерных кадров. Приведенные признаки отраслевых образовательных доктрин. Показано, что новая доктрина должна соответствовать принципам системности, согласованности потребностей и возможностей, структурной и параметрической оптимальности и глобальной опережающей конкурентоспособности.

Ключевые слова: новая образовательная доктрина, система, последипломное профессиональное обучение, инженерные кадры, принципы комплексности и оптимальности.

The main structural characteristics of the new educational doctrine of engineering staff post-graduate professional skills training system are offered. The features of sectoral training doctrines are represented. The features of the required sectoral training doctrine is synthesized. It is proved that the new doctrine should correspond to principles of systemacity, matching of needs to capabilities, structural and parametric optimality as well as global keeping ahead competitiveness. The educational doctrine for engineering staff post-graduate professional skills training system is defined on the basis of tasks arising from provisions of state industrial policy and industry development program.

Keywords: new educational doctrine, system, post-graduate professional skills training, engineering staff, principles of comprehensiveness and optimality.